

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 – 5067

KİTAP KRİTİĞİ - DİJİTAL ÇAĞ İÇİN OKURYAZARLIK KURAMLARI: SOSYAL, ELEŞTİREL, ÇOK YÖNLÜ, MEKÂNSAL, MATERYAL VE DUYUSAL BAKIŞ AÇILARI

BOOK REVIEW - LITERACY THEORIES FOR THE DIGITAL AGE: SOCIAL, CRITICAL, MULTIMODAL, SPATIAL, MATERIAL AND SENSORY LENSES

Yazar: Kathy A. Mills

Yayınevi: Multilingual Matters

Basım Yılı: 2016

Tolga KARGIN*

*Dr. Öğr. Üy. Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
tolga.kargin@usak.edu.tr

Günümüz çocukları hiç şüphesiz kendilerinden önceki jenerasyonlarla kıyaslanmayacak kadar dijital teknolojiler ile iç içe büyümektedirler. Günlük yaşantılarındaki okuma yazma eylemleri de teknolojinin gelişimine paralel olarak günden güne değişmektedir. Geleneksel anlayışla, “yazılı ve basılı materyallerden anlam çıkarma ve yazılı ve basılı materyaller aracılığı ile anlam ifade etme” şeklinde tanımladığımız ve halen okullarda bu tanıma uygun olarak öğrettiğimiz okuma ve yazma becerileri, çocukların okul dışında karşılaştıkları okuma yazma eylemlerindeki ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu soruna ilişkin olarak Mills, kitabın ilk bölümünde dijital dönüşümden bahsetmekte ve dijital çağın gereği olarak insan hayatının değişim içerisinde olduğu gibi okuryazarlık kavramının da doğal bir

değişim/gelişim içinde olması gerektiğini öne sürmektedir. Sonraki bölümlerde ise bölüm bölüm altı farklı kuramı ele alarak çocukların bu dijital dönüşüm ile birlikte değişmekte olan okuma yazma eylemlerinin farklı okuryazarlık kuramları ile nasıl açıklanabileceğini tartışmaktadır.

Mills, 2., 3. ve 4. bölümlerde daha geleneksel okuryazarlık kuramlarına yer vermiştir: *Sosyokültürel okuryazarlıklar*, *eleştirel okuryazarlıklar* ve *çok yönlü okuryazarlıklar*. İnsanların sosyal çevrelerinin ve kültürel/akademik birikimlerinin günlük yaşantılarını ve buna bağlı olarak da günlük okuma yazma eylemlerini etkilediğini savunan *sosyokültürel okuryazarlıklar kuramı* kitabın 2. bölümünde detaylıca ele alınmıştır. Sosyokültürel okuryazarlıklar kuramını tartışırken artık insanların sosyal ilişkilerinin dahi fiziksel ve çevrimiçi ortamın birlikte kullanıldığı hibrit bir yapıya büründüğüne dikkat çeken Mills, sınıfta gerçekleştirilen okuma yazma çalışmalarının bu durumu göz ardı etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Öte yandan, ulusal düzeyde gerçekleştirilen değerlendirme sınavlarının dijital okuryazarlıkları eğitim müfredatına dahil etmenin önünde büyük bir engel oluşturduğuna da dikkat çekmektedir.

Mills, kitabın 3. bölümünde *eleştirel okuryazarlıklar kuramını* ele almaktadır. Bu kuram, insanların kimliğini oluşturan unsurlarda (etnik köken, sosyoekonomik sınıf, cinsiyet, dini inanış, vb.) toplumda güçlü olan grupların dezavantajlı gruplar üzerinde kurduğu hakimiyeti ele alma noktasında kullanılmaktadır. Bu bölümde özellikle çocukların dijital teknolojilere erişimi ve dijital ortamlardaki okuma yazma eylemlerinin eleştirel okuryazarlıklar kuramı ile nasıl ele alınacağı tartışılmaktadır. Mills, eleştirel okuryazarlıklar kuramını dijital dönüşüm bağlamında ele aldığı anda, dijital ortamlardaki metnin (en geniş anlamıyla düşünüldüğünde) hedef kitlesinin kimler olduğu, bu ortamda öne çıkan görüşün kimleri avantajlı kimleri dezavantajlı kıldığı, dijital metnin okuyucuyu neye inandırmaya çalıştığı gibi konuların eleştirel okuryazarlıklar kuramı kullanılarak çözümlenmesi gerektiğine de dikkat çekmektedir.

Kitabın 4. bölümünde *çok yönlü okuryazarlıklar kuramı* ele alınmıştır. Bu kurama göre insanlar günlük hayatta birbirleri ile iletişim kurarken farklı işaret sistemlerini ve çeşitli modları (jest ve mimikler, vücut duruşu, ses tonu, ses yüksekliği, sesteki vurgular, vb.) kullanılmaktadır ve bütün bu modlar insanın karşısındaki kişiyi anlamlandırma sürecine eş zamanlı olarak katkı sunmaktadır. Mills, dijital dönüşümle birlikte geleneksel metinlerin yanı sıra dijital metinlerin de sıklıkla kullanılmaya başladığını ifade etmekte ve dijital metinlerin anlamlandırma sürecinin geleneksel metinlerden farklı olması gerektiğine dikkat çekerek çok yönlü okuryazarlıklar kuramının dijital metinleri anlamlandırma sürecinde önemli bir rolünün olduğunu ifade etmektedir.

Kitabın son üç bölümünde ise Mills daha yeni okuryazarlık kuramlarına yer vermekte ve bu kuramların dijital çağı nasıl etkilediğini ve dijital çağdan nasıl etkilediğini tartışmaktadır. 5. bölümde ele alınan *sosyo-mekânsal okuryazarlıklar kuramı*, içinde bulunulan mekânın okuma yazma eylemine etkisini açıklamaktadır. Mills, mekânın etkisi analiz edilirken yalnızca o anda içinde bulunduğumuz mikro düzeydeki lokal mekân (ör: sınıf, ev, sokak, alışveriş merkezi, vb.) ile sınırlı kalınmaması gerektiğini, teknolojinin hızlı gelişmesine bağlı olarak insanların dijital ortamları yoğun kullandıkları (dijital mekân) ve artık globalleşen dünyada çok daha hızlı yer

değiştirebildikleri düşünülerek makro düzeyde de mekânın (dijital mekân ve global mekân) analiz edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Okuryazarlık kuramları arasına diğerlerine nazaran yeni giren bir diğer kuram da 6. bölümde ele alınan *sosyo-materyal okuryazarlıklar kuramıdır*. Bu kuram okuma yazma eylemine bilişsel süreçlerin ve sosyal etkileşimin etki ettiği kadar kullanılan malzemenin özelliklerinin de etki ettiğini ileri sürmektedir. Kullanılan malzemenin bir pastel boya ya da bir tablet bilgisayar olması gerçekleştirilecek okuma yazma eyleminin sınırlarını ve olanaklarını da belirlemektedir. Mills, bu kuramın merkeze insanı değil materyali aldığını ve insanın materyallerle etkileşiminin materyalin sunduğu imkanlar ve içerdiği kısıtlamalar dikkate alınarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir.

Kitabın son bölümünde ise Mills kendisinin ilk kez bu kitapta ortaya attığı *duyusal okuryazarlıklar kuramını* okuyucuyla buluşturmaktadır. Mills, bedenimizin duyu organlarını kullanarak iletişim kurma ve anlam çıkarma sürecinde aktif bir rol oynadığını ve bir şeyi bilmenin/anlamanın da öncelikle duyumsamakla başladığını düşünerek bu kuramın ortaya atıldığını ifade etmektedir. Mills, günümüzdeki yeni teknolojiler sayesinde dijital platformların vücut hareketlerine tepki verecek şekilde tasarlandığını, günümüzde artık dokunmatik ekranlar ile dijital ortamların dokunularak kontrol edilebildiğini, Xbox Kinetix gibi oyun konsollarının insanın vücut hareketlerini algılayarak dijital platforma aktarabildiğini, bazı bilgisayarların göz hareketlerini takip ederek ekrandaki programları açıp kapatabildiğini, bazı e-kitap cihazlarının göz hareketlerini algılayarak sayfa çevirebildiğini, bazı oyun konsollarının tamamen sesli komutlarla yönlendirilebildiğini ifade etmektedir. Mills, günümüz teknolojisi ile üretilen bazı cihazlar insanın duyuyla algılayabildiği bu uyarınları algılayabilirken yeni teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilen dijital okuma yazma eylemlerini anlamlandırmada geleneksel okuryazarlık kuramlarının eksik kalacağını ve duyusal okuryazarlık kuramının bu tük dijital okuma yazma eylemlerini açıklamada işe koşulması gerektiğini ifade etmektedir.

Mills bu kitapta dijital dönüşüm ile insanların hayatına giren yeni okuma yazma eylemlerinin farklı okuryazarlık kuramları ile nasıl yorumlanabileceğini detaylıca ele almaktadır. Her bir kuram için dünyanın farklı yerlerinde gerçekleştirilen kuramsal çalışmalara atıflar yapılmış ve okuyucuya zengin bir alan yazın taraması sunulmuştur. Her bölümde, kuramın dayandığı temellerden kuramda öne çıkan terimlerin anlamlarına, kuramın kimler tarafından hangi yönlerden eleştirildiğinden diğer okuryazarlık kuramlarıyla benzerlik ve farklılıklarına, kuram hakkındaki güncel gelişmelerden kuramın aktif olarak işe koşulduğu somut örneklerle kadar detaylı anlatımlar sunulmuştur. Bu yönüyle kitap ele aldığı her bir kuramı etraflıca tanıtır niteliktedir. Ancak kuramlarla ilgili verilen somut örneklerin neredeyse tamamının Mills'in Avustralya'da gerçekleştirdiği kendi çalışmalarına dayanıyor olması Avustralya eğitim sistemine aşina olmayan, bağlam hakkında yeterli bilgisi bulunmayan okuyuculara örneği anlama noktasında zorluk oluşturabileceği düşünülmektedir. Son bölümde ele alınan duyusal okuryazarlıklar kuramı her ne kadar çok yönlü okuryazarlıklar kuramından farklı olarak kültürel antropolojiyi temel alsada bu kuramın büyük ölçüde çok yönlü okuryazarlıklar kuramı ile benzerlikler içerdiğini

söylemek yanlış olmayacaktır. Çok yönlü okuryazarlıklar kuramı daha çok görsel ve işitsel algıyı ön planda tutarken duyuşal okuryazarlıklar kuramı diğere duyuşların kullanımını da içermektedir. Kitap, okuma yazma eğitimi araştırmacıları ve dil bilimciler için hem sosyokültürel okuryazarlıklar, eleştirel okuryazarlıklar ve çok yönlü okuryazarlıklar gibi eski kuramları etrafılıca gözden geçirmeye hem de sosyo-mekânsal okuryazarlıklar, sosyo-materyal okuryazarlıklar ve duyuşal okuryazarlıklar gibi yeni kuramlar hakkında bilgi edinmeye imkân tanınması sebebiyle önemli bir kaynak niteliğindedir.